

לארבעת יוקראו לפניו אברך

ז"ה יוסף שהיה אב בחכמה (כד' אשירי, מא, ט) (כ"ט ט)

מתורתו ומשנתו של שר התורה הגאון הקדוש רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת פקודי תשפ"ב • שנה ב' - גליון ס"ד • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האיצי; אתון דאורייתא
מערבית בבבל, יב"ל ט"ז

ויעשו את בגדי הקדש אשר לאהרן כאשר צוה ד' את משה (ל, ט).

בגדי כהונה מדין העובד או מדין העבודה

נסתפקתי באתון דאורייתא (כלל י"ד"ה ד"ה), אם הבגדים נצרכים רק מפאת הכהן העובד - לשיחוש כהן, דזולת הבגדים אינו נחשב כהן, כדדרשינן בזבחים (כ"ד) הכהן בכיהונו, פירוש, שיהיה לבוש בגדי כהונה, דאי לאו הכי לא חשיב כהן. ושם (י"ד) בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, וכזה עוד בכמה דוכתי (סנהדרין פ"ג), אבל גוף העבודה אינה נצרכת בעצמותה כלל לבגדים, וגם בלי בגדים אין שם חסרון רק מה שעבד זר - דאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוי ליה עבודה בור, אבל בגוף העבודה בעצמותה באמת אין הבגדים פועלים כלל. או דילמא גם גוף העבודה והקרבן בעצמותם צריכים לבגדים והם פועלים בגוף העבודה.

מדברי האוה"ח מוכח שאין הבגדים נצרכים לעבודה

ועיין בספר אור החיים על התורה (שמות כ"ב, ב), 'ועשו בגדי קודש לאהרן אחיק לכבוד ותלפארת, וז"ל: צריך לדעת, מה היא כוונת ד' באומרו לכבוד וגו', אחר שמודיע מעשיהם ואופניהם, ואם להודיע שבגדים אלו יש בהם לאהרן כבוד ותפארת מה יצא לנו מזה. ואולי שיתבאר על פי מה שאמרו בפרק אין מעמידין (עבודה זרה ל"ד), וז"ל: שאלו את רבי עקיבא, כמה שימש משה שבעת ימי המילואים, לא הוי בידיה. אתא ושאל בי מדרשא אמרו ליה, בחלוק לבן שאין בו אימרא, עד כאן. הנה משה שימש משה בשבעת ימי המילואים אבל בחלוק - זה יגיד שאין הבגדים מעכבין אלא לאהרן ולבניו, אבל זולת הכהנים תתרצה עבודת הקרבנות בלא בגדים, והוא מה שמודיעו באומרו לכבוד וגו' - לא תחשוב כי הבגדים לצורכי עבודה לבד ויתחייב הדבר ללושם משה בעבודת ימי המילואים, ולא כן הוא - אינם אלא לכבוד וגו' למשרת קבוע לעבודתו, אבל לצד העבודה לבד כשהיה בזולת אהרן ובניו יעבדו בחלוק לבן וכמו שכן שימש משה כנוכח, עכ"ל ז"ל.

ומבואר מדברי האור החיים, דאין הבגדים נצרכים לגוף העבודה כלל, וענינם רק לכבוד ותלפארת למשרת הקבוע לעבודה, היינו אהרן ובניו שנעשה מפואר על ידי הבגדים, וכשחסר לו זה הכבוד והפאר של בגדיהם הוא קרובין וחסרון במעלת כהונתו וקביעות שירותו, והוי ליה כאינו כהן ופסול לעבודה דהוי ליה כהן, אבל גוף העבודה אין צריכה כלל לבגדים, ולכן כל שהעבודה נעשית שלא על ידי אהרן ובניו אין שם צורך לבגדים, כיון דגוף העבודה אינה צריכה להם והם רק לכבוד ופאר למשרת הקבוע היינו אהרן ובניו, ואם כן הוי דברי האור החיים הנ"ל היפוך דברי המהר"ש קידושין (לו) בתוספות י"ד (ה"ק), רק דהעבודה אין צריכה כלל לבגדים, ובאתי רק לתיעור.

אם יש להוכיח מבגדי כהונה מכפרים דעבודה נצרכת לבגדים

ועיין זבחים (פ"ג), בדגדי כהונה מכפרים עיין שם הי"ט. ואם כן יש לומר שבה הכפרה שלהם מסייע לכפרת הקרבן, ועבודת הקרבן בעצמותה נצרכת אל הבגדים. וקצת דאייה לזה, מדחזינן בעבודות

גבולין כאכילת תרומה (פסחים ע"ב) ונשיאת כפים (מנחות י"ה) וכיוצא, דאין צריך שיהיה הכהן לבוש במ בגדי כהונה, אם כן חזינן נחשב הכהן לכהן גם בלי הבגדים, ואם כן על כרחך דעבודות שבמקדש מפאת מעלתם הן הם הנצרכות לבגדים.

ואולם זה אינו, דאם כן איך יתפרנסו כל הנהג דוכתי דמפורש במ דהכהן אינו נחשב כהן בלתי הבגדים. ועל כרחך צריך לומר דעבודות שבמקדש מפאת מעלתם צריכים כהן מקודש יותר - דהיינו שיהיה מקודש גם על ידי בגדים, ואם לאו הוי ליה כור לגבי עבודה שבמקדש, והעבודה פסולה מפאת דחשיב כאילו עבד זר, אבל העבודה בעצמותה אכתי אפשר דאינה נצרכת לבגדים.

גליוני הש"ס

ירושלמי מועד כ"ד

בגדי כהונה אם עשיית צריכים לשמה

בענין בנין בית המקדש ועשיית בגדי כהונה. עיין ירושלמי יומא (פ"ג ה"ו), דבנין בית המקדש ועשיית בגדי כהונה צריך עשיה לשמה, עיין שם - אבני קודש צריך שתהא חציבתן בקודש כו', בגדי קודש צריך שתהא אריגתן בקודש כו' [עיין שם בקרבן העדה (ד"ה הי"ט)], ובכל שאר הענין]. עיין שם פלוגתא בזה.

ובזכרוננו מרמב"ן על התורה פרשת תרומה, דבגדי קודש צריכים עשיה לשמה, עיין שם, ולא הביא דברי הירושלמי. ועיין במנחות (מ"ב) בהך דתולעת שני אפילו מראה שני כו', עיין שם בתוספות (ד"ה משום) בזה.

אוצרות יוסף

דרד"ה

והבאת את השלחן וערכת את ערבו וגו' (ד, ט).

לחם הפנים עניינו איחוד בני ישראל

עיין הלחם הפנים דהם י"ב לחמים (ראה ויקרא כ"ה, ה), ענינם לאחד י"ב שבטים שבישראל, כי המקדש הוא מאחד את ישראל, וכמבואר בבאר הגולה למהר"ל ז"ל על אומרם ז"ל (נדרים כ"ב) כל הנודר כאילו בנה במה, כי המקדש ואיסור הבמות הוא מאחד את ישראל - מה שיש מקום מיוחד לכולם להשראת הכשינה ולהתקרב בו להשם יתברך בקריבת קרבנות, ואם כל אחד ואחד בונה במה לעצמו הוא ענין פירוד - עיין חגיגה (כ"ב), שלא יהא כל אחד ואחד בונה במה לעצמו כו', היינו שלא יהיו ישראל מפורדים זה מזה. ועל כן הנודר, אשר התורה גם כן מאחדת את ישראל - מה שיש לכולם 'תורה אחת' (ראה במדבר ט"ו, טו), וזה שהיא נודר ואוסר מה שלא אסרתו תורה ועושה לו תורה לעצמו, הרי זה שהוא מפריד עצמו מן הכלל, ועל כן נחשב כאילו בנה במה, עיין שם (ראה נתיבות עולם נתיב השלום פרק ב' ד"ה ובפרק), ומבואר דהמקדש הוא מאחד את ישראל. ולכן בשביל שנאת חנם - פירוד ישראל זה מזה - חרב בית המקדש (וי"ט ט), וד"ק (ראה דרוש ופסקא י"ב).

ועל כן היו י"ב לחמים נגד י"ב שבטים (עיין תרגום יונתן כאן) מונחים תמיד בהיכל - פנימיות המקדש - 'לחם פנים לפני תמיד' (שמות כ"ה, ט), כדי שיהיו ישראל מאוחדים תמיד בכח המקדש.

(ד) שם הביאה הגמרא: 'דתנן, הן העידו שמעברין השנה כל אדר, שהיו אומרים עד הפורים, מאי טעמא דמאן דאמר עד הפורים, כיון דאמר מר, שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום אתי ללולו בחמץ...'. וחזינן דחששו חז"ל שיבואו ללול בחמץ, וכסברת הרדב"ז.

(ה) דמסיק דאדר הראשון הוא חודש העיבור והתוספת. (ו) שדן שם במי שנולד בשנה פשוטה באדר ויזיה בר מצוה בשנה מעוברת, מאיה חודש מונים לגדלותו עם מאדר ראשון או מאדר שני.

סידור הלחם שבת שיש בו כח איחוד ישראל

ולכן היה סידור הלחם שבת (ראה ויקרא ש"ג, ח), וזה כדי שיתאחדו ביותר, כי השבת גם כן לו כח איחוד ישראל, כי עניינו האחדות - וכלשון זוהר (תרומה קל"ה), רוא דשבתא איהו שבתא דאיתאחדת ברוא דאחד, ובהיותו מיוחס לישראל - כי עכו"ם שבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח), לכן הוא מאחד את ישראל. ועל כן יסדו במנחת שבת - 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ' (דברי הימים א' י"ז, כא), כי השבת מאחדם.

ולכן היו שומטים הקנים שבין לחם ללחם מערב שבת, ומחזירין אותן במוצאי שבת, כמבואר במנחות (נ"ג). במשנה וברש"י (ד"ה שומטין). וזה מפאת כי שבת ישראל מאוחדים ביותר גם על ידי כח השבת, ועל כן ראוי שלא יהיה אז שום דבר מפסיק בין הלחמים הרמוזים לשבטי ישראל, רק יהיו מאוחדים איחוד גמור בלי שום מפסיק ביתניים - ויפך לא הקנים, ודו"ק.

חודש אדר

גליוני הש"ס

ראש השנה י"ט

אדר שני תוספת או אדר ראשון

בגמרא ראש השנה (נ"ט), שלחו ליה למר קובא, אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. הטעם כ"ו, שלא יתבלבלו הבלתי בקיאים שקבלה בידם שבין פורים לפסח שלשים יום, ואם יעשו אותו מלא חששו שמא יבואו לאכול חמץ בפסח - שו"ת הרדב"ז (חלק א' סימן ק"ג). ועיין ראש השנה (ז' א).

ועיין בשו"ת הרדב"ז שם בענין אם אדר הראשון תוספת או אדר השני, עיין שם. ועיין שו"ת מהר"י מינץ (סימן ט). ועיין שו"ת מהר"י ברנא (סימן קצ"ג, סימן קצ"ד). ועיין ראש השנה (נ"ט), היתה שנה מעוברת מהו, עיין שם ברש"י (ד"ה היתה) דמשמע דאדר השני הוא אדר ממש, ואדר הראשון היה ראוי להיותו שבט אלא שניתוסף, עיין שם הי"ט.

גליוני הש"ס

הענין בט.

חודש אדר לעומת חודש אב ופורים לעומת תשעה באב

בגמרא תענית (נ"ט), אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משניה דרב, כשם שמשנכנס אב מומעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה.

מבואר בזה, דחודש אדר לעומת אב, וממילא דיום שמחה דאדר - היינו פורים, לעומת יום אבילות דאב - היינו תשעה באב. ועיין מה שכתבתי בזה בשם דנחמאת (אות ד' פ"קא ל"ב), ועוד יותר מזה הארכתי בטעם הדבר בכתבים שלי (ראה פוצות יוסף דרד"ה) לטוב שוב פ"קא ד"ה ר"ה).

ועיין עוד בשו"ת תשב"ץ (חלק ג' סימן ח) שיש לשני הימים האלו - פורים ותשעה באב - ענין אחד, שכן הנולד בו נותנים לו שם על שם היום, היינו בן הנולד בתשעה באב נותנים שם 'מנחם', והנולד בפורים נותנים לו שם 'מרדכי', עיין שם.

(ז) בסימן קצ"ד, מי שמת לו אביו באדר בשנה פשוטה איך מתענה בשנת העיבור, אם באדר ראשון או באדר שני. או מי שמת לו אביו בשנת העיבור באדר הראשון וכלו י"ב חודש שבט, מתי מתענה יום שמת בו אביו. ובסימן קצ"ד דן בדומה לזה לענין מניקה, עיין שם.

(ח) וז"ל: 'היתה שנה מעוברת מהו - אימתי ראש השנה, שבט הסמוך לטבת, או אדר הראשון שהוא במקום שבט'. (ט) שם ביאר רבינו בארוכה שתשעה באב לעומת יום הכיפורים.

בקושיית ה'נימוקי יוסף':

איך מותר להדליק נר בערב שבת - למאן דאמר אשו משום חציו

~ מתוך: בית האוצר מערכת א כלל א; כלל ריד; לקח טוב כלל ו; בת"ק מילי דשבתא ~

[המשך מפרשת ויקהל]

במכילתא יש לימוד להחיר הדלקת נר מערב שבת

ודע, דגוף קושיית הנימוקי יוסף דיהיה אסור להדליק נר מערב שבת - למאן דאמר אשו משום חציו, צריך עיון, דבמכילתא ריש ויקהל (פרשה א ד"ה לא) דריש מקרא היתר הדלקת נר מערב שבת, וז"ל המכילתא: 'לא תבערו אש' (שמות לה, ג), למה נאמר, לפי שהוא אומר (שם לד, כא) 'בחריש ובקציר תשבות' וגו', שבות מערב שביעית לשביעית כו', יכול כן ישבות מערב שבת לשבת כו', לא יהיה רשאי להדליק לו הנר ולהטמין לו את החמין כו', תלמוד לומר 'לא תבערו אש ביום השבת' - ביום השבת אי אתה מבעיר, אבל אתה מבעיר מערב שבת לשבת, עכ"ל.

המכילתא סובר אשו משום ממונו

והנה אי לא נימא כסברת תירוץ הנימוקי יוסף, רק דמהכא נפיק באמת היתר הדלקת נר מערב שבת, אם כן יהיה מוכח דהמכילתא סוברת אשו משום ממונו (עיין בבא קמא כב), דאם לא כן למה ליה למכילתא ללימוד משביעית, ומדוע לא אמר דאיצטרך קרא בפשיטות, דאם לא כן הוה ליה למיסר משום אשו משום חציו.

רבי נתן סבר לאסור הדלקת מע"ש - שסובר אשו משום חציו

ועיין עוד בסוף המאמר במכילתא שם, רבי נתן אומר, 'לא תבערו', למה נאמר, לפי שהוא אומר (לה, א) 'ויקהל משה', שומע אני אינו רשאי להדליק לו את הנר כו', תלמוד לומר 'לא תבערו' כו'. ומוכח קצת דרבי נתן מסברא בעי למיסר הדלקת הנר מערב שבת, ויש לומר, דטעם מפאת אשו משום חציו.

מ'ביום השבת' לומדים היתר להדלקת בער"ש

ועיין עוד בספר מגיד מישירים לבית יוסף פרשת ויקהל (ד"ה אבל רוא הא), וז"ל: ואמר 'לא תבערו' וגו', ואמר 'ביום השבת', למימר דדוקא ביום השבת גופיה הוא דאסור לאדלקא, אבל מבעוד יום - לאדלקא ליה ויהא מדליק ומבעיר ביומא דשבתא - שרי, ולאפוקי מקראים דלית להו ביצונא דדליק ביומא דשבתא, עכ"ל. וקשה, דלמה לי לומר לאפוקי מקראים, ולא אמר לאפוקי מסברת קושיית הנימוקי יוסף, ובאתי רק להעיר.

ודע, דיש לעיין קצת בהא דפריך ביומא (כד), זר שהדליק את המנורה ליחייב. ומשני, הדלקת לאו עבודה היא כו'. ובתוספות ישנים שם: הדלקת לאו עבודה היא, שהשלהבת עולה מאליה, עכ"ל. ויש לעיין לרבי יוחנן דסבירא ליה אשו משום חציו, מדוע חשיב מאליה, ומדוע לא יוחשב עבודה, כמו כל שאר עבודות דעושה מעשה העבודה בידיה. והרי זה כקושיית הנימוקי יוסף דליתחייב לרבי יוחנן אמאי שהנר דולק בשבת ויוחשב מלאכה, ואם כן הכי נמי שפיר ראוי שיוחשב עבודה. ותירוץ הנימוקי יוסף לא שייך כאן, דכאן אדרבה אם נחשב הכל כנגמור מיד, אם כן כל שכן דהכל מעשהו וראוי שיוחשב עבודה, ובאתי רק להעיר.

הדביק בשבת, והוי ההדבקה עבירה אילו ינחנה להאפות, ועל כן מחויב ממילא מפאת עצמו לרדות כדי להציל עצמו מעבירה, וכדי שלא תהיה מעשה הדבקותו למפרע מעשה עבירה. ואין חיוב הרדיה חיוב עצמי מפאת שאדם מחויב בשבת לעשות מעשה לבטל מלאכה, דזה אינו, דבענין המלאכה הטילה תורה חיוב רק שלא לעשות מלאכה, אבל לא חייבה לעשות מעשה לבטל מלאכה. ורק דהואיל דההדבקה היתה מעשה עשיית מלאכה בשבת, והוי המעשה הזאת מעשה של עבירה, על כן מחויב ממילא מפאת עצמו לראות לבטל מעשה העבירה שלו. ואם לא ירדה, אזי אין העבירה מפאת מה שלא רדה, רק ההדבקה היא שתהיה עבירת מלאכת אפיה בשבת, ועבור זה מחויב ממילא לרדות כדי לבטל עבירה שעבר במעשה ההדבקה.

כשהדליק בהיתר אינו מצווה לכבות

מה שאין כן במדליק בערב שבת, אז אין לחייבו לכבות כשקידש היום, כיון דבשעה שעשה המעשה והדליק הרי בהיתר הדליק, כיון דלא היה אז עליו החיוב כלל שלא להבעיר בשבת וכנ"ל, ואין כאן איפוא משום ביטול מעשה עבירה שעבר כבר. ואי משום דמה שדולק עתה הוא גם כן מלאכה, ואתה רוצה לחייבו מכה זה לעשות מעשה ולכבות כדי לבטל המלאכה, זה אינו, דחיוב עצמי לעשות מעשה לבטל מלאכה הרי לא מצינו שחייבה תורה כלל בשבת וכנ"ל, ודו"ק היטב כי הדברים עמוקים בעזרת השם יתברך.

כל מה שהאש דולק - הוה כמלאכתו

והנה במלאכת מבעיר מבואר בירושלמי תרומות (פ"ז ה"א) דבמבעיר בשבת עצמו, כל מה שהאש דולק והולך - הכל הוא מלאכתו ומתחייב סקילה על כל שבותל ושבותל, עיין שם היטב.

אשו משום חציו - מתורת שליחות ובנוקין חייב

וזה לכאורה דלא כמבואר אצלי במקום אחר בישוב קושיית הנימוקי יוסף, דאין שרי להבעיר נר ערב שבת - והוא דולק והולך השבת, הא אשו משום חציו, והוה ליה מבעיר בשבת. ומבואר אצלי שם, דאשו משום חציו הוא רק תורת שליחות - לא מעשה שבגופו [כמו שן ורגל, דכתב (כב, ד) 'ושלח את בעירה' (עיין בבא קמא ג), והוא תורת שליחות. וכן אשו מצינו לשון שליחות - 'ממרום של אש בעצמות' (איכה א, ג), וכן בחצים - 'וישלח חציו ופיצם' (תהלים יח, טו)], היינו דהוא שולח האש והחץ, ומה שהאש מבעיר הלאה - כאילו שולחו עושה, ועל כן לענין נוקין יש חיוב, דבנוקין מתחייב גם על מעשה שולחו, כל שאין שליח בר חיובא, ובעל כורחיה מותיב ביה, דלא שייך אין שליח לדבר עבירה (עיין בבא מציעא י:).

שבת הוא איסור שבגופו - ולא שייך שליחות

ומה שאין כן לענין איסור שבת לא שייך שליחות, דהוא איסור שבגופו, שהמבוקש שגוף הישראלי ישבות, ולא שייך שליחות בזה, כמו דמצוה שבגופו לא שייך שליחות (עיין תוספות ר"ד קידושין מב: ד"ה שאני; לקח טוב כלל אפיסקא יד-טו), והיינו טעמא דאמירה לעכו"ם רק שבות (שבת קג), ולא אמרינן דיהיה איסור מפאת יש שליחות לעכו"ם לחומרא (עיין רש"י בבא מציעא עא. ד"ה בשלמא), כמבואר באחרונים (עיין בית מאיר אה"ע סימן ה סעיף ד; שו"ת חתם סופר או"ח סימן פד), כן כתוב אצלי בזה במקום אחר בחסד עליון יתברך. והנה מירושלמי הנ"ל משמע דלא כנ"ל - רק דיש חיוב בשבת על מעשה אשו.

ערב שבת ושבט הוה כשנים שעשו מלאכה

עיין בספר שו"ת איגרא רמא (חידושים, בבא קמא כב. ד"ה ו"ל) שתיריך קושיית הנימוקי יוסף, דאין מותר להדליק נר בערב שבת והוא דולק והולך בשבת, הא הוה ליה מבעיר בשבת למאן דאמר אשו משום חציו. ותירץ, דכיון דדולק בשבת גם מכה המעשה הנעשית בערב שבת - הוה ליה כשנים שעשאוהו (עיין שבת צב), עיין שם.

למאן דאמר שנים שעשו חייב נשאר קשה

והנה יוקשה על זה, דהא למאן דמחייב בשבת (שם) בשנים שעשאוהו, אם כן הרי עדיין הקושיא במקומה עומדת, דזה וודאי דגם למאן דאמר הנ"ל מותר ומצוה להדליק נר בערב שבת, שיהא דולק והולך בשבת, דהדלקת נר בשבת - חובה (עיין שבת כה). ועיין שבת (יה) דפריך מנר אבית שמאי - דאית להו שביית כלים, עיין שם היטב.

כששני הגורמים אינם שווים לכולי עלמא פטורים

ואולם לפי הנ"ל (ראה בית האוצר מערכת א כלל א אות כג ד"ה ועכ"פ) ניחא, דכיון דהערב שבת הרי הוא זמן הפטור והשבת זמן החיוב, אם כן הרי אין הגורמין שווין, ושוב שפיר שייך זה וזה גורמים, ושפיר לכולי עלמא פטורין, ודו"ק. ויש לדבר הרבה בזה, ואין כאן מקומו, ובאתי פה רק להעיר.

לסברא שחייב המצוה רק בזמנה - מיישב קושיית הנימוקי

ונראה עוד לענ"ד, דאי נימא דחיוב המצוה אינו לפני זמן המצוה, אזי לא קשה מידי, דמה בכך דעל ידי הדלקה זאת שהוא מדליק בערב שבת הוא מבעיר בשבת, הרי בערב שבת אין מוזהר כלל על ההבערה בשבת, ורק בשבת הוא שחל עליו האיסור שלא להבעיר בו, מה שאין כן בערב שבת הרי אין עליו איסור כלל שלא להבעיר בשבת הבא. ואם כן אי אפשר לנו לאסור מעשה ההדלקה בערב שבת מפאת שעל ידי מעשה זאת הוא מבעיר בשבת, שהרי בשעה שעושה מעשה זאת הרי מותר לו עדיין להבעיר בשבת הבא, ודו"ק היטב.

אין ציווי לעשות מעשה המבטל את המלאכה

ואין לומר, דאם כן כשקידש היום וחל עליו חיוב שלא להבעיר, יהיה מחויב או לכבות הנר שְהַדְלִיקוּ מערב שבת, כיון דמה שהוא דולק עתה הרי הוא הוא המבעיר כיון דאשו משום חציו, ועתה הרי מוזהר על ההבערה (וכיבי הרי שרי מן התורה - למאן דאמר (שבת לא): מלאכה שאין צריכה לגופה פטור. ואפילו למאן דאמר (שם) דחייב, יכול לכבות על ידי עכו"ם), דזה אינו, דאיסור מלאכה הרי הוא רק איסור בשב ואל תעשה, וכדכתיב (שמות כ) 'לא תעשה כל מלאכה', ולא מצינו שהטילה תורה חיוב לעשות מעשה לבטל מלאכה.

רק כשעשה מעשה בשבת מחויב לבטל מלאכתו

דאף על גב דמדביק פת בתנור בשבת חייב לרדותה קודם שיבוא לידי איסור סקילה (עיין שבת ד), היינו רק משום

דבשעה שהדליק בהיתר הדליק, שלא היה מוזהר אז עדיין על ההבערה בשבת, וחיוב לעשות מעשה לבטל מלאכה אינו בשבת, עיין שם היטב בארוכה, עיין בר"ן שבת שלחי האורג (לת מדפי הרי"ף ד"ה

הא) שכתב וז"ל: אי נמי, כגון שהיה צבי קשור בבית זה ועל, שאף על פי שניתר הצבי, אין אומרים לזה שיפתח את ביתו כדי שיצא הצבי, כיון שבשעה שנעל בהיתר נעל, עכ"ל.

ידוע תדע

הרחבת הידיעות במשנתו של רבינו

"כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה" (תענית כט).

באיזה דברים מצינו ענין אחד לפורים שהוא יום שמחה שבאדר לתשעה באב שהוא יום אבלות שבאב?

תשובה ל'ידוע תדע' מפרשת ויקהל: לדעת הרשב"א דאליבא דרבי שמעון צורך מצוה חשיב מלאכה שאין צריכה לגופה - מדוע בנין בית המקדש אסור בשבת? עיין שו"ת בן פורת חלק א סימן ז בשולי התשובה

ישנת חרמים

מכתבי הלומדים עם הארות ומשא ומתן במשנת רבינו

שלוש וברכה, מאלקי המערכה, לעורכי המערכה, אשרי שלהם ככה, ראשי ורובני מכוון אוהבי תורה המשובחה, ה' עליהם יחיו.

הנה בגליונכם הנפלא והיקר לפרשת ויקהל, הבאתם (עמוד א) מה שכתב רבינו בקצרה, בטעם הדבר שבצלאל בן אורי היה צריך לידע לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ (ברכות נה). כי בנין בית המדרש שנקרא מקדש, היה נדמה לבריאת שמים וארץ, וכן כתב רבינו בשם הראשונים שהמקדש היה עולם קטן, ולכן היה צריך שתהיה לו ידיעה בזה, עיי"ש.

חושבני כי מן הראוי לציין לזה מה שכתב בספה"ק תולדות יעקב יוסף, ריש פרשת תרומה, בענין זה, ויש בדבריו הקדושים משום הרחבה והעמקה בענין זה ששנה רבינו בלשון קצרה, ואף מוסיף בעל התולדות הקדוש ז"ע מה שנוגע הדבר לעניינינו גם בזמן הזה, כאשר בעוה"ר עדיין לא זכינו לבנין המקדש ולתיקון העולם, וזו לשון קדשו:

"ונראה לי, דנודע כי מלאכת המשכן ותבניתו הוא תבנית צורת העולם, וזהו שאמרו (ברכות נה) יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ וכו', הרי המשכן היה צורת ותואר העולם, ונודע כל מה שיש בעולם יש בנפש האדם בסוד עש"ן, וזה סיני עש"ן כולו (שמות יט, יח) ואם כן האדם הוא תבנית המשכן.

ולפירוש זה יש לפרש טעם שנקרא משכן, כי באדם יש משכן הנפש בלב האדם, ומשכן הנשמה במוח. וצריך האדם שיעשה את עצמו כסא להשראת שכינה בלב ומוח, כנודע ממה שכתב הבית יוסף בטור אורח חיים סי' כ"ה בשם הרב רבינו יונה, טעם הנחת תפילין בראש וזהו המוח, ושל יד בזרוע נגד הלב, כי בתפילין שבראש האדם משעבד לבורא יתברך הנשמה שהיא במוח. ובתפילין שביד האדם משעבד גופו, ומפני כך צוה לשום אותם כנגד הלב, שהלב הוא עיקר התאות והמחשבות, ובהו יזכור את הבורא וימעת הנאות וכו', וכשקורא קריאת שמע ומתפלל בענין משעבד לו נשמתו וגופו, זהו מלכות שמים שלימה, עכ"ל.

והטעם שקורא רבינו יונה בזה משעבד נשמתו וגופו להש"ן, מלכות שמים שלימה, כי נודע הנשמה עליונה המתלבש בתוך גוף קדוש העליון, הוא הויה"א אדני", בסוד 'וה' בהיכל קדשו' (חבקוק ב. טו) הויה"א הוא ה'א' הנקרא שמים, והיכל הוא אדני הנקרא מלכות. וכשהאדם עושה את עצמו מרכבה - המוח שהוא הנשמה, להשראת נשמה עליונה הנקראת שמים, על ידי משעבד לו המוח, ומשעבד לו הגוף להשראת השכינה הנקראת מלכות, שיהיה בלב שהוא עיקר תאוות הגוף. ועל ידי יחוד הויה"א קורא קריאת שמע ומתפלל, וודאי זו היא מלכות שמים שלימה בסוד הויה"א אדני", והבן.

ובזה תבין טעם סוד מצות תפילין, שהוא לפי פשוטו על פי הפוסקים שצריך לשעבד הגוף והנשמה להקדוש ברוך הוא בהנחת תפילין של יד ושל ראש, שיעשה את עצמו מרכבה להקדוש ברוך הוא ושכינתיה. וגם הכוונות על פי כתיב הרב האר"י זלה"ה מכוון על פי הויה"א, שכתב שבשל יד יכוין להמשיך מוחין לנוקבא דז"א הנקרא מלכות, ובשל ראש להמשיך מוחין לז"א וכו', ועל ידו ולכאורה איך יתכן זה להמשיך באדם הגשמי מוחין וחיים אל האדם העליון. ולפי דברינו אתי שפיר, כי האדם צריך שיעשה את עצמו מרכבה להאדם עליון על ידי הכנת מעשיו הטובים, שיהיו ממש דוגמת האדם העליון, ומעתה בשל יד שהוא מלכות ממשיך מוחין למלכות, ובשל ראש שהוא הנשמה בסוד ז"א הנקרא שמים, ממשיך מוחין לז"א, ועל ידי המשכת המוחין הויה"א נעשה יחוד מלכות שמים שלימה, והבן, והשם יכפר.

ולפי זה שפיר הזהירו חכמינו הקודמים לטהר ולקדש המוח והלב במחשבות קדושות, שיהיה כסא להשראת שכינה קבה"ז במוח ובלב, ועל ידי זה יוכל להתרבה בקונו שהוא העיקר בעסק התורה והמצות בעבודת אלהות, וכמ"ש בראשית חכמה שער הקדושה פ"ו יעו"ש, ובתקונים, יעו"ש, והעולה משם, כדי שיוכל לטהר מחשבתו ולבו שהם י"ה שבשם, נגד האיברים המשובחים והנעלמים שבאדם, להיות כסא להשראת שכינה כנו', צריך תחלה לקדש ולטהר איברים הנגלים שהם נגד ו"ה שבשם במעשה התשובה, וביחוד בקדושת הראי"ה והשמיע"ה והר"ח והדיבור שהם נגד שם הויה"ו וכו', יעו"ש. ואחר שיהיו כלי הגוף טהורים וקדושים, תשרה המחשבה בהן וכו', יעו"ש. וגורם גם במדות עליונות, ששב המוח העליון שהוא חכמה, ולבא שהוא בינה עלאה, על ז' המדות, ואם הבנים שמחה, שזו היא תשובה שלימה, והבן. ונראה לי שזהו ענין כוונת מצות התפילין, והבן."

בהערכה גדולה ובברכת הצלחה
אברהם חיים קליין, ירושלים עיה"ק תובב"א

פרשת הירושלמי המזוייף (ו)

חזות דעת קדשו של רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע
שעמדה לפני גדולי דורו בהכרעת המערכה

מכתב בבקשה רבה שיכתוב לי חזות דעתו, וכתבתי לו בזה הלשון אות באות:

"ויען כי רואה אני שכבוד גדולתו מכירו, אבקשו מאוד מאוד שייטיב נא להודיענו מהות הרב הנ"ל וחזות דעתו בכל זה, והנני מבטיחו כי לא אדפיס בלי רשותו שום דבר משמו, רק רצוני לדעת האמת כי אולי באמת טועים אנחנו בזה והאיש תלמיד חכם וירא שמים ולא חשוד אזיפוא, נכון הנני שלא להוציא ספרי לאור ולהפסיד כל מה שהוצאתי על זה. ואדע כי גם מרן מגור שליט"א יאשיהו הרבה על חזות דעת כבוד גדולתו, מפני שמכיר את האיש ואת שיעורו, ולזאת יוכל בדבריו להפסיק הדברים. גלל כן מצוה רבה על כבוד גדולתו להגיד האמת כפי מה שהכיר את האיש הנ"ל."

"ומתשובתו אלי על ידי מחותני הנ"ל כפי מה שהגיד לו בעל פה ומחותני כתב לי לשונו ממש אות באות, ונוכחתי לדעת כי גם הרב הנ"ל מסכים להדפיס ספרי הנוכחי, אך הוא אין רצונו להתערב עצמו בזה להעלות על הכתב. מובן מאליו שאם היה מכירו לאיש נאמן וישר בטח היה כותב לי שלא להדפיס שום דבר. ומעתה יראו הקוראים עד כמה חשתי לכבוד התורה וכל מגמתי היה רק לברר האמת...".



לסיימו דפרקא דא יצוין, כי התגלגל לידי המכוון עותק נדיר של ספר הירושלמי המזוייף, שנכרך יחד עם ספרו של רבינו, שו"ת 'בן פורת' (כפי שהיה נפוץ בימים ההם שמכרו ספרים בלי כריכה חיצונית, ולפעמים כרכו הקונים כמה ספרים ביחד לתוך כרך אחד), ובראש הספר נרשם: "שייך לביהמ"ד דהה"צ מוה"ר אהרן זצלה"ה בהרב הקדוש מוה"ר קלונימוס קלמן זצלה"ה בעהמ"ס מאור ושמש זי"ע", וכן חתום בחותמת בנוסח דומה. בית המדרש זה התקיים עד לפרוץ המלחמה בעיר קראקא, מקום כהונתו של רבינו זי"ע. מעניין הדבר, שהרבה דפים מן הירושלמי קרועים, וככל הנראה עשו זאת למען ידעו הלומדים כי אין זו תורת אמת, ומסתבר שלכבודו של רבינו, אשר ספרו נכרך באותו כרך, השאירו את הספר בבית המדרש לתועלת הלומדים.

דעת רבינו

במכתבו האחרון של מו"ל הירושלמי אל הגאון בעל 'כלי חמדה' זצ"ל, הזכיר הלה שפגש את רבינו הגה"ק רבי יוסף ענגיל זי"ע, שאף הראה לו קונטרס שחיבר נגד הירושלמי. הגאון בעל 'כלי חמדה' קפץ על המציאה וראה בכך סימן מן השמים. הוא פנה מיד אל רבינו כדי שיביע לו את דעת תורתו בענין שאינו נותן לו מנוח זה זמן כביר, והודיע לו כי אם לדעתו אין המו"ל חשוד בזיוף, נכון הוא שלא להוציא את ספרו ולהפסיד את כל מה שהשקיע בו עד הנה.

עוד הוא מדגיש ומציין, כי יודע הוא שגם הרה"ק בעל 'אמרי אמת' מגור זצ"ל יחשיב מאוד את חזות דעתו של רבינו.

רבינו זי"ע, מטעם הכמוס עמו, לא רצה להתערב בדבר, אך הודיע לו ברמיזה כי הוא מסכים להדפסת הספר 'שאלו שלום ירושלים', וכנראה סמך על תבונתו של ה'כלי חמדה' שיבין דבר מתוך דבר וידע את אשר לפניו.

וזו לשונו של ה'כלי חמדה' בחתימת קונטרס "זכרון לדור אחרון":

"והנה בסוף מאמרי אמרתי להציג מכתב שקבלתי עתה ממש בעת השלמת המאמר הנ"ל, ורואה אני כי הוא מן השמים, והוא מכתב מהר"ש פריעדלענדער הנ"ל, אשר כמדומה לי כי כל איש בר דעת יראה בזה הסכמה למאמרי זכרון לדור אחרון, ויותר ממה שכתבתי ממהותו בכל הקונטרס הנ"ל, כתוב כאן במכתבו.

וזו לשונו אות באות:

בע"ה, יום ג' ט"ו שבט העתר לפ"ק
אדוני!

זה שנתים נתכבדתי להכיר, כי בעוה"ר תורתו נהפך בקרבנו... ובחורף העבר הראני הרב הג' מו"ה יוסף ענגיל הי"ו מקראקא קאָרקטון (גליצין) אשר הוציא לאור נגד הירושלמי, ואמרתי יהיה לו את אשר לו, באשר שמצאתי שרק בא להראות פלפול וחריפותו, וחס ושלום לא יצא מפי עתק נגדו. עד הרב הנ"ל כי בעו"ה

כבוד תלמיד חכמים בזמן הזה בלי זה שפל מאוד... (כאן ממשיך המו"ל בדברי חירוף ואיומים קשים שאין כאן מקומם).

וממשיך ה'כלי חמדה':

"וזאת לדעת כי אחרי קבלי את המכתב הנוכחי מו"ש פ"ל וראיתי מתוכו כי הגאון מוריני רבי יוסף ענגיל נ"י מכיר את האיש הנ"ל, שלחתי אליו במכוון את ידידי מחותני הרבני המופלא החסיד מוהרי"ם נ"י ווינטרויב מבענדין, וכל הקונטרס מאמר 'זכרון לדור אחרון' בידו, עם



אם מועיל כוונה במצוה בשעת עשייתם

בגמרא חגיגה (ט), אמר רבי אלעזר, טבל ועלה - מחזיק עצמו [בטבילה שטבל כבר] לכל מה שירצה. מיתבי, עודהו רגלו אחת במים, הוחזק לדבר קל - מחזיק עצמו לדבר חמור כו'. לא, עודהו, אף על פי שהוחזק - מחזיק, עלה, אם לא הוחזק [לשום דבר, שטבל סתם] - מחזיק [לכל מה שירצה] כו'.

עיינ בספר הפרדס (סימן סס), וז"ל: צריך שיתכוונו שניהם (האיש והאשה) לשם התרת חליצה קודם החליצה, עכ"ל. ומתיבתא 'קודם' דכתב ז"ל, נלמד חידוש, דצריך שתקדים הכוונה למעשה, ואין די בהיותה עם המעשה יחד. ופשוט לפי זה, דלעניין מצות צריכות כוונה (עיינ ברכות יג.) נמי צריך קדימת הכוונה לעשיית המצוה.

ויש לומר, וזהו הטעם בברכת מצוה דצריך עובר לעשייתן (פסחים ז:). דיש לומר דכל

עיקר עניין הברכה 'אשר קדשנו במצותיו וצונו', הוא רק להזכיר את האדם לכוון לשם מצוה. ועל כל פנים ניתן להאמר - דזה אחד מן הטעמים שחייבו חכמים לברך, ועל כן מפני הטעם הזה הרי צריך לברך קודם, כיון דצריך גם כן קדימת הכוונה.

ועיין תוספות סוכה (לט. ד"ה עובר) הביאו פלוגתא בירושלמי (ברכות פ"ט ה"ג), מצוות מאימתי מברך עליהן, אי עובר לעשייתו או עם עשייתן, עיינ שם. ולהנ"ל הנה זהו פלוגתתם - אם צריך קדימת הכוונה, או די בהיות הכוונה יחד עם העשייה.

ועיין חגיגה (ט), עודהו רגלו אחת במים כו'. משמע דמהני כוונה שפיר עם המעשה בדבר הצריך כוונה. ויותר מזה, דאפילו גם אחר כך - יש שייכות כוונה אלמפרע, עיינ שם היטב.

אפשר לשמור מה שביד

חבירו - כשעומד על גביו
בגמרא חגיגה (כ), חזקה אין אדם משמור מה שביד חבירו.

עיינ רש"י מגילה (ג. ד"ה וישראל במעמדן), דכתב: עומדין על תמידי ציבור בשעת הקרבן, כדתנן במסכת תענית (כו.) 'תשמרו להקריב לי במועדו' (במדבר כח, ב), היאך שומר אם אינו עומד על גביו כו', עכ"ל. ומשמע דיכול לשמור גם מה שביד חבירו - כל שעומד על גביו. ויש ליישב. ובתענית שם ליתיה להאי לישנא שהביא רש"י ז"ל.

טעמים מדוע כשאין צריך לכלי - אין הכלי מצרפו

בגמרא חגיגה (כד), צריך לכלי - הכלי מצרפו, שאין צריך לכלי - אין הכלי מצרפו.

הטעם במה שכלי מצרף מה שבתוכו לקודש (שם כ), לפי שהכלי נחשב דבר אחד עם כל חצי עשרון שבתוכו, ואם כן יש כאן דבר שהוא מחובר לכל אחד מהם, ועל כן הוא עצמו מצרפן ומחברין יחד, על דרך המבואר במכות (י) דשנים רואין אותו מחלון זה ושנים מחלון זה, ומקצתן רואין אלו את אלו, אזי נחשבים עדות אחת, ומצטרפים גם אלו שאין רואין זה את זה, לפי שהאמצעיים הרואין אלו את אלו מחברין אותם יחד, עיינ שם היטב.

וכן הוא בברכות (ג), דשתי חבורות האוכלין, ומקצתם רואין אלו את אלו, מצטרפים כולם לזימון. ובגמרא שם (ג) אמרו, דאם יש שמש ביניהם, אזי השמש מצרפן, עיינ שם. והיינו גם כן לפי שהשמש מחובר לחבורה זו ולחבורה זו, על כן הוא מצרפן יחד.

וכזה גם בבכורות (ד), במשנה, מעשר בהמה מצטרף כמלא רגל בהמה רועה, וכמה הוא רגל בהמה רועה - ט"ז מיל. היו בין אלו לאלו ל"ב מיל - אין מצטרפין. היו לו באמצע - מביא ומעשרן באמצע. וברש"י: היה לו באמצע - אותן האמצעיות מצרפות את הצדדין. וכן כזה בעירובין (טז), וכן שלשה כפרים המשולשין כו', עשה אמצעי את שלשתן להיות אחד, עיינ שם בגמרא (טז). וכזה עוד בכמה דוכתי (שם צג, מנחות כד).

ויובן בזה מה שאמרו בחגיגה (כד) ובמנחות (כד) דכל שאין צריך לכלי - אין הכלי מצרפו. ויובן לפי הנ"ל, דכיון דאין צריכים לכלי, הנה אין הכלי מחובר להם, לפי שאינו פועל בהם דבר, ואם כן אין כאן דבר שיחברן, ולפיכך אין מצטרפין.

ויש לומר עוד, דהוא על דרך המבואר בסנהדרין (פח) ובסוכה (לא), דאי לולב צריך אגד, אזי אם נותן לתוך האגד מין חמישי - גם כן מחובר להם ופוסלם משום הוספה, ואי אין צריך אגד, אז אפילו כשאוגדם - גם כן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי, ואין האיגוד מחברם, עיינ שם היטב. וגם כאן הוה, דאי אין צריך לכלי - אין הכלי מצרפו, וכמובן.

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיוסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושר בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מארגנשטערן זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com